

1

Mijn overgrootvader Walter Smiles koesterde maar één droom in het leven. Terwijl hij de frisse zeelucht inademde aan de door hem zo geliefde kust van Ulster, keek hij uit over de eenzame Copeland Islands van het graafschap Down. Hij zwoer toen dat hij ooit zou terugkeren naar deze wilde, winderige baai bij Portavo Point, om zich er te setten.

Zijn droom was om rijk te worden, met zijn meisje te trouwen en hier, aan deze kleine baai met uitzicht over de wilde Ierse kust, een huis voor zijn bruid te bouwen. Die droom zou het verdere verloop van zijn leven bepalen, en uiteindelijk ook tot zijn dood leiden.

Walter kwam uit een familie van sterke, onafhankelijke, vastberaden lui – niet rijk, niet deftig, maar nuchtere, op de familie gerichte doorzetters. Zijn grootvader was Samuel Smiles, die in 1859 het allereerste zelfhulpboek schreef, *Self-Help* getiteld. Een baanbrekend werk en meteen een bestseller, waarvan aanvankelijk zelfs meer exemplaren werden verkocht dan van Charles Darwins *The Origin of Species*.

Samuels boek bevatte de mantra dat hard werken en doorzettingsvermogen de sleutel tot persoonlijke groei vormen. In de victoriaanse samenleving, in een tijd waarin je als Engelsman werkelijk alles kon bereiken, mits je maar bereid was dingen aan te pakken, raakte het boek *Self-Help* de juiste snaar. Het werd het ultieme 'how to'-handboek, aan de hand waarvan gewone mensen het allerhoogste konden bereiken. De boodschap van het boek was dat edelmoedigheid niet is aangeboren, maar ontstaat door wat je doet. Het boek beschreef de eenvoudige maar onuitgesproken voorwaarden voor een betekenisvol, bevredigend leven, en het definieerde fatsoen in termen van karaktereigenschappen, en niet van afkomst.

Rijkdom en status zijn niet noodzakelijkerwijs gekoppeld aan echte eerbiedwaardige kwaliteiten.

Een arm iemand met een rijke geest is in alle opzichten beter af dan een rijk iemand met een arme geest.

Om in de woorden van Sint-Paulus te spreken: 'de een bezit niets, maar heeft toch alles, terwijl de ander alles bezit, maar niets heeft. Alleen de armen van geest zijn echt arm. Hij die alles heeft verloren, maar zijn onverschrokkenheid, opgewektheid, hoop, deugzaamheid en eigenwaarde heeft behouden, is nog steeds rijk.'

Het waren revolutionaire woorden in het victoriaanse, aristocratische, door het klassensysteem verdeelde Engeland. Om de boodschap te onderstrepen (en ongetwijfeld ook om nog eventjes enkele aristocratische, overgeërfde ego's te schofferen) herhaalde Samuel de boodschap nog maar eens, namelijk dat je het moet verdienen om een fatsoenlijk mens te zijn: 'Grootsheid komt mensen niet aanwaaien.'

Samuel Smiles sloot zijn boek af met het volgende, indrukwekkende verhaal over de 'fatsoenlijke generaal':

De fatsoenlijke man wordt gekenmerkt door zijn zelfopoffering en oog voor anderen bij onbeduidende voorvallen... Sta mij toe de fiere Sir Ralph Abercromby als voorbeeld te noemen, die dodelijk verwond op het slagveld bij Aboukir lag. Om zijn pijn te verzachten legde men een soldatendeken onder zijn hoofd, waarvan hij veel verlichting ondervond.

Hij vroeg wat er onder zijn hoofd was gelegd.

'Het is slechts een soldatendeken,' luidde het antwoord.

'Aan wie behoort de deken toe?' vroeg hij, terwijl hij zich moeizaam oprichtte.

'Een van de voetsoldaten.'

'Graag zou ik de naam vernemen van de soldaat aan wie deze deken toebehoort.'

'De soldaat is Duncan Roy, van het 42ste regiment, Sir Ralph.'

'Zorg er dan voor dat Duncan Roy nog deze nacht zijn deken terugkrijgt.'

De generaal wilde niet dat een soldaat het een enkele nacht zonder deken zou moeten stellen, ook niet om zijn eigen naderende einde te verzachten.

In de woorden van Samuel: 'Echte onverschrokkenheid en fatsoenlijkheid gaan hand in hand.'

In deze familie en met deze overgeleverde waarden groeide mijn overgrootvader Walter op, en durfde hij te dromen.

2

In de Eerste Wereldoorlog probeerde mijn overgrootvader Walter waar en wanneer dan ook de actie op te zoeken. Hij werd beschreven als een van die 'zeldzame officieren die pas tevreden zijn als ze zelf aan het gevecht kunnen deelnemen.'

Hij haalde zijn vliegbrevet, maar toen hij beseftte dat hij als piloot weinig te doen zou hebben (vanwege het gebrek aan vliegtuigen), liet hij zich als luitenant-ter-zee 3e klasse overplaatsen naar de Royal Naval Armoured Car Division, een vroege versie van de Special Forces, opgericht door Winston Churchill.

In tegenstelling tot de Britse officieren aan het westfront, die maandenlang in de loopgraven zaten, ging Walter naar plekken waar gevechtshandelingen plaatsvonden – en deed daar van zich spreken. Walters bevelhebber schreef zelfs in een officieel rapport: 'De opgewekte bereidwilligheid waarmee luitenant Smiles gevaar en ontberingen tegemoet treedt, is opmerkelijk.'

Daarna werd hij overgeplaatst naar het Russische Keizerlijke Leger van de tsaar, om in de Kaukasus tegen de Turken te vechten. En het was daar dat Walter snel in rang steeg: luitenant tweede klasse in 1915, luitenant eerste klasse in 1917 en kapitein-luitenant in 1918. In die tijd kreeg hij ook diverse hoge onderscheidingen: een Distinguished Service Order in 1916, een extra gesp in 1917, een eervolle vermelding in 1919 en diverse Russische en Roemeense onderscheidingen.

De vermelding bij zijn eerste DSO luidde: 'Op 28 november 1916 raakte hij gewond in Dobrudja. Zodra hij het hospitaal had verlaten,

wierp hij zich op als vrijwilliger om een squadron op een speciale missie naar Braila te leiden, en de dapperheid die hij toen heeft vertoond heeft in belangrijke mate bijgedragen aan het succes van die missie.’

Toen hij in een licht bepantserd voertuig in gevechtshandelingen verzeild was geraakt, stapte hij tweemaal uit om de wagen te starten, terwijl hij zwaar onder vuur lag. Hij werd geraakt en dook in een greppel, waar hij de rest van de dag stand wist te houden. Ondanks zijn verwondingen sloot hij zich weer binnen vierentwintig uur aan bij zijn eenheid. Eenmaal op de been verbeet hij de pijn en leidde hij zijn voertuigen weer naar het slagveld. Walter onderstreepte zo niet alleen zijn roekeloze toewijding, maar ook zijn tomeloze dapperheid.

Volgens de *Russian Journal* uit 1917 was Walter een ‘uiterst dappere officier en een zeer geschikte kerel’. De commandant van het Russische leger schreef in een brief aan Walters bevelhebber: ‘De opzienbarende bravoure en onvoorwaardelijke moed van luitenant Smiles vormen een fraaie nieuwe bladzijde in de Britse militaire annalen en stellen mij in de gelegenheid hem voor te dragen voor de onderscheiding van de allerhoogste orde, zijnde ridder in de orde van Sint-Joris.’ Indertijd was dat de allerhoogste Russische onderscheiding die voor betoonde moed aan officieren kon worden verleend.

Om eerlijk te zijn: vanwege de naam ‘Walter’ dacht ik als kind altijd dat mijn overgrootvader nogal saai of serieus was. Maar later, toen ik me wat meer in zijn geschiedenis had verdiept, ontdekte ik dat hij uitermate wild, charismatisch en moedig was. Wat ik ook leuk vind, is dat hij op familiefoto’s als twee druppels water op mijn oudste zoon Jesse lijkt. Telkens als ik dat zie, krijg ik weer een glimlach op het gezicht. Je kunt je geen beter iemand voorstellen om op te lijken dan Walter. Zijn onderscheidingen hangen nog steeds bij ons thuis aan de muur – eigenlijk heb ik nooit geweten hoe moedig mijn overgrootvader indertijd was.

Na de oorlog keerde Walter terug naar India, waar hij al eerder had gewerkt. Als werkgever werd hij geroemd als iemand die ‘vaak het contact zocht met de inheemse werklui op zijn theeplantages en zich betrokken voelde bij de omstandigheden van de “lagere” kasten’. In 1930 werd hij tot ridder geslagen: Sir Walter Smiles.

Op een bootreis van India naar Engeland ontmoette Walter zijn toe-

komstige vrouw Margaret. Margaret was een onafhankelijke vrouw van middelbare leeftijd: een zeer fanatieke bridge- en polospeelster, mooi, vurig en iemand die domheid slecht kon verdragen. Het laatste wat ze had gedacht toen ze op het dek van het transportschip met een gin-tonic aan een kaartspelletje wilde beginnen, was wel dat ze verliefd zou worden. Maar dat is hoe Walter en zij elkaar ontmoetten, en dat is hoe de liefde werkt. De liefde komt onverwachts om de hoek kijken en kan je leven op z'n kop zetten.

Na hun terugkeer naar India trouwden Walter en Margaret al snel en ondanks haar 'rijpere' leeftijd werd mijn overgrootmoeder – tot haar grote schrik – zwanger. Het hoorde gewoon niet voor een vrouw van in de veertig om nog kinderen te baren, of dat dacht ze tenminste, en ze deed alles wat in haar mogelijkheden lag om de zwangerschap af te breken.

Mijn grootmoeder Patsie (op dit moment in het verhaal nog het ongeboren kind van Margaret) vertelde hoe haar moeder 'de deur was uitgegaan en de drie dingen deed die je als zwangere vrouw nooit zou mogen doen. Ze maakte een wilde rit op haar paard, dronk een halve fles gin en ging tot slot urenlang in een loeiheet bad liggen.'

Het plan mislukte (goddank) en in april 1921 werd het enige kind van Walter en Margaret geboren: Patricia (Patsie), mijn grootmoeder.

Nadat hij uit India naar Noord-Ierland was teruggekeerd, slaagde Walter er uiteindelijk in zijn droom te verwezenlijken. Hij bouwde een huis voor Margaret, op dezelfde plek in het graafschap Down waar hij al die jaren eerder over de zee had uitgekeken.

Omdat hij diplomatiek was aangelegd en gezegend was met een scherpe geest, besloot hij de politiek in te gaan. Hij trad toe tot het Britse parlement als afgevaardigde voor het Noord-Ierse kiesdistrict North Down, waarvoor hij zich loyaal inzette.

Maar op zaterdag 30 januari 1953 zou dat allemaal veranderen. Het plan was om terug te vliegen van Londen naar Ulster. Die nacht stak er echter een storm op en de weersomstandigheden werden de slechtste die ze in Groot-Britannië in tien jaar hadden meegemaakt. De vlucht werd geannuleerd en in plaats daarvan boekte hij een stoel in de nachttrein naar Stanraer.

De volgende dag, toen de storm nog steeds in kracht toenam, ging Walter aan boord van de autoveerboot *Princess Victoria*, met als be-

stemming Larne, Noord-Ierland. De passagiers werd verteld dat het schip opgewassen was tegen het zware weer. Tijd is geld en het schip verliet dan ook meteen de haven.

Wat er die dag gebeurde, heeft zijn sporen nagelaten in zowel Larne als Stanraer. Dat is het effect van ongelukken die te vermijden zijn, wanneer de mens in zijn overmoed de natuur uitdaagt, en verliest.

Om te onthouden: blijf altijd oppassen.

3

Het huis van Walter en Margaret in Donaghadee, aan de rand van het water, stond simpelweg bekend als 'Portavo Point'.

Het met liefde gebouwde huis bood een weids uitzicht over de kustlijn en op heldere dagen kon je de eilanden in de verte zien liggen, en ver uitkijken over zee.

Het was, en is nog steeds, een schitterende plek.

Maar niet die bewuste dag.

Aan boord van de veerboot zag Walter hoe de Schotse kust uit het zicht verdween en het stalen, van een vlakke romp voorziene schip de muil van de wachtende storm in voer. Naarmate het weer verslechterde, werd de overtocht steeds ruwer. Op nog enkele kilometers van de haven raakte de *Princess Victoria* verzeild in een van de zwaarste stormen die de Ierse Zee ooit hadden getroffen.

Aanvankelijk wist de veerboot de storm goed te doorstaan, maar een zwakke plek bij de laadklep aan het achterstevan zou desastreus blijken.

Gestaag drong water het schip binnen. Terwijl het zeewater naar binnen stroomde en de golven over het vrijboord sloegen, begon het schip zijn stuurvermogen te verliezen en kwam het tot stilstand.

Het onderruim kon de toevloed van water nauwelijks aan. Lekkende laadkleppen en een gebrekkige afvoer van water zijn in elke storm een noodlottige combinatie.

Het was slechts een kwestie van tijd voordat het schip door de zee zou worden overweldigd.

De *Princess Victoria* kwam door de sterke wind al snel dwars op de golven te liggen en begon door het gewicht van het binnenstromende water te stampen en te hellen. De kapitein beval de reddingsloepen neer te laten.

Een overlevende vertelde later tegen het hooggerechtshof van Ulster dat Walter nog instructies gaf: ‘Verdeel de reddingsvesten onder de vrouwen en kinderen.’

Te midden van de razende storm leidden de kapitein en de bemanning de doodsbanige passagiers naar de reddingsloepen.

Niemand wist toen nog dat ze de vrouwen en kinderen naar een zekere dood stuurden.

Toen de reddingsloepen werden neergelaten, kwamen de passagiers terecht in die ‘zone des doods’, tussen de romp van het schip en het kolkende water van de aanrollende golven.

In de striemende slagregens was dit wel de slechtste plek om verzeild te raken.

De reddingsloepen begonnen te slingeren en vielen herhaaldelijk met een harde klap op het water. Ze konden geen afstand nemen van de boeg van het schip. De bemanning was niet in staat op te boksen tegen de golven en de harde wind, en uiteindelijk sloegen alle sloepen een voor een om.

In de bitterkoude Ierse Zee, in januari, mocht je verwachten nog maar een paar minuten in leven te blijven.

De storm was aan de winnende hand en de golven begonnen het schip te overweldigen. De veerboot was een verloren strijd aan het voeren tegen de elementen – en zowel de kapitein als Walter wist het.

De reddingsboot *Sir Samuel Kelly* verliet op zaterdagmiddag, om ongeveer 13:40, de haven van Donaghadee. Ondanks de woeste zee wist men de veerboot in nood te bereiken.

Te midden van de stormachtige wind en regen konden slechts 33 van de 165 opvarenden worden gered.

Omdat hij in de Eerste Wereldoorlog piloot was geweest, verkoos Walter altijd het vliegtuig als vervoermiddel boven het schip. Telkens als hij in de Dakota naar Noord-Ierland vloog, vroeg hij bij wijze van grap om het voorste stoeltje – mochten ze neerstorten, dan wilde hij de eerste zijn die eraan ging.

Het was dan ook een ironische speling van het lot dat hij niet aan zijn einde kwam in een vliegtuig, maar op een schip.

Alles wat hij had kunnen doen om anderen te helpen, had hij gedaan – meer was niet mogelijk. Er waren geen reddingsvloepen meer over. Walter trok zich terug in zijn hut, en wachtte – wachtte op de beslissende golf, de golf die zijn lot zou bezegelen.

Hij hoefde niet lang te wachten, maar het moet een eeuwigheid hebben geleken. Het glas van de patrijspoort in Walters hut moet in duizenden stukjes uiteen zijn gespat door de meedogenloze druk van het water.

Mijn overgrootvader, de kapitein van de *Princess Victoria* en 129 andere bemanningsleden en passagiers werden al snel door de donkere golven verzwolgen.

Weg.

Ze bevonden zich slechts een paar kilometer van de kust van Ulster, bijna in het zicht van Portavo Point, waar het huis van Walter en Margaret stond.

Terwijl ze voor het raam van de zitkamer stonden en naar de lichtbakens tegen het donkere wolkendek keken, afgeschoten om de bemanning van de *Sir Samuel Kelly* naar de plek des onheils te loodsen, konden Margaret en haar familie niets anders doen dan gespannen wachten, en bidden.

Hun gebeden werden niet verhoord.

4

Op zondag, zeven uur in de ochtend, in die naargeestige stilte die altijd volgt op een storm, voer de *Sir Samuel Kelly* nogmaals uit. De redders zagen slechts wrakstukken rondrijven en haalden de lichamen van elf mannen, een vrouw en een kind uit het water.

Op dat moment werd niemand meer levend aangetroffen, en alle overige lichamen waren door de zee verzwolgen.

Diezelfde dag kreeg de hevig geëmotioneerde Margaret de verschrikkelijke taak om de geborgen lichamen te identificeren die op de

kademuur van de haven van Donaghadee waren neergelegd.

Het lichaam van haar geliefde zou nooit worden gevonden.

Margaret kwam het verlies niet meer te boven; binnen een jaar overleed ze, een gebroken vrouw.

Tijdens de dienst in de parochiekerk van Bangor, die door meer dan duizend mensen werd bezocht, zei de bisschop van Down in zijn toespraak dat Walter Smiles was gestorven zoals hij had geleefd: ‘als een goede, dappere, onbaatzuchtige man, die altijd het volgende adagium indachtig bleef: “Heb niet alleen uw eigen belangen voor ogen, maar ook die van de ander.”’

Honderd jaar eerder, bijna op de dag af, had Samuel de laatste bladzijden van zijn boek *Self-Help* geschreven. Het boek bevatte een inspirerend verhaal over heroïek dat als voorbeeld voor de victoriaanse Engelsman moest dienen. Gezien het lot van mijn overgrootvader is het verhaal zeer relevant.

Het schip voer langs de Afrikaanse kust, met 472 mannen en 166 vrouwen en kinderen aan boord. De mannen waren voornamelijk rekruten, die nog maar net in dienst waren getreden.

Om twee uur in de ochtend, toen iedereen benedendeks aan het slapen was, liep het schip op een onder de waterspiegel verborgen rots, die de bodem openscheurde; direct kwam het besef dat het schip zou zinken.

Tromgeroffel wekte de soldaten, die zich vervolgens op het bovendeck verzamelden, alsof het uur voor exercitie was aangebroken.

Het bevel werd gegeven om ‘de vrouwen en kinderen te redden’, waarna de hulpeloze schepsels, nog grotendeels ontkleed, in stilte uit het benedendek werden gehaald en naar de reddingsloepen werden geleid.

Toen alle sloepen zich op enige afstand van het schip bevonden, riep de commandant van het schip gedachteloos: ‘Iedereen die kan zwemmen: spring overboord en probeer de sloepen te bereiken!’

Maar kapitein Wright van het 91ste regiment Highlanders riep: ‘Nee! Als we dat doen, zullen de sloepen van de vrouwen om-

slaan.' De dappere mannen bleven roerloos staan. Niemand die zijn zelfbeheersing verloor; niemand die versaagde.

'Geen van de mannen maakte bezwaar of schreeuwde het uit in angst, zelfs niet toen het schip ten onder ging,' aldus kapitein Wright, die de ramp overleefde.

Het schip zonk, samen met de heldhaftige rekruten, en terwijl ze onder de golven verdwenen, werd er nog een saluutschot gelost.

Geroemd en geëerd zijn zij die moed en nobelheid betrachten!

Die mannen en hun voorbeeld zullen nimmer worden vergeten en ze zijn, evenals de herinnering aan hen, onsterfelijk.

Walter heeft als jongeman ongetwijfeld die passage in het boek van zijn grootvader gelezen. Een aangrijpende gedachte.

Zeker, die mannen en hun voorbeeld zullen nimmer worden vergeten en ze zijn, evenals hun herinnering, onsterfelijk.